

başta *Revue des études islamiques*, *Studia Islamica*, *Revue africaine*, *Revue algérienne*, *Arabica* ve *Encyclopaedia of Islam* olmak üzere pek çok dergi ve ansiklopedi için makale ve maddeler kaleme almıştır (eserlerinin geniş bir listesi için bk: Bousquet, *Cahiers Vilfredo Pareto*, s. 15-23; <http://www.idref.fr/026747014>, erişim: 08.12.2014).

BİBLİYOGRAFYA :

L. Bousquet-Lefèvre – M. Robine, “L’œuvre islamologique de Georges-Henri Bousquet (1900-1978). Bibliographie thématique”, *L’enseignement du droit musulman* (ed. M. Flory – J.-R. Henry), Paris 1989, s. 171-227; M. Malherbe, *La faculté de droit de Bordeaux (1870-1970)*, Bordeaux 1996, s. 281-282; *Patrimoine littéraire européen: Index général* (ed. Jean-Claude Polet), Bruxelles 2000, s. 312; A. H. Green, “The Muhammad-Joseph Smith Comparison: Subjective Metaphor or a Sociology of Prophethood?”, *Mormons and Muslims: Spiritual Foundations and Modern Manifestations* (ed. Spencer J. Palmer), Provo-Utah 2002, s. 111-133 (<http://rsc.byu.edu/archived/selected-articles/muhammad-joseph-smith-comparison-subjective-metaphor-or-sociology>, erişim: 08.12.2014); J.-R. Henry, “Bousquet, Georges-Henri”, *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. F. Pouillon), Paris 2012, s. 154 (<http://dictionnaire-desorientalistes.ehess.fr/document.php?id=122>, erişim: 08.12.2014); “Hommage à notre ami Monsieur G.-H. Bousquet”, *Cahiers Vilfredo Pareto, Etudes sur Pareto et les doctrines économiques, politiques, sociales et sociologiques de son époque offertes à M. Georges – H. Bousquet*, III, Genève 1965, s. 6-10; T. Giacalone-Monaco, “Omaggio all’amico G.-H. Bousquet”, a.e., s. 11-13; P. Boven, “Pour notre ami Bousquet”, a.e., s. 14; G. H. Bousquet, “Remarques sur mes travaux”, a.e., s. 15-23; a.m.f., “How the Natives of Algeria Became French Citizens”, *The International and Comparative Law Quarterly*, II/4 (1953), s. 596-605; a.m.f., “Observations sur la nature et les causes de la conquête arabe”, *St.I*, sy. 6 (1956), s. 37-52; a.m.f., “Voltaire et l’Islam”, a.e., sy. 28 (1968), s. 109-126; a.m.f., “Marx et Engels se sont-ils intéressés aux questions islamiques?”, a.e., sy. 30 (1969), s. 119-130; a.m.f., “Goethe et l’Islam”, a.e., sy. 33 (1971), s. 151-164; P. Tommissen, “In Memoriam Georges-Henri Bousquet (1900-1978)”, *Revue européenne des sciences sociales*, XVI/43 (1978), s. 171-172; <http://data.bnf.fr/documents-by-rdt/11893538/70/page1>; <http://data.bnf.fr/documents-by-rdt/11893538/70/page2> (erişim: 08.12.2014).

TAHSİN GÖRGÜN

BOZOKLAR

Oğuz destanına göre
Oğuz boylarından
on ikisinin bağlı olduğu
ana grubun adı.

Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî'nin *Câmî'ü't-tevârih*'teki “Oğuznâme”sinde ve Ebûlğazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime*'sinde Oğuz Kağan'ın üst isimler

olarak Gök, Dağ ve Deniz adlı oğullarına Üçok; Gün, Ay ve Yıldız adlı oğullarına Bozok adını verdiği, kendisinden sonra Bozok neslinden gelenlerin han seçilmesini istediği rivayet edilmektedir. Buna göre Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli, Yazır, Dodurga, Döğer, Yaparlı, Avşar, Beydili, Kızık ve Karkın boyları Bozoklar'ı meydana getiriyor ve sağ kolda bulunuyordu. Dede Korkut destanlarında ise Bozok-Üçok yerine İç Oğuz-Dış Oğuz isimlerine yer verilmiştir. Destanî mahiyetteki eserlerde Oğuzlar'ın ikili yapı içerisinde görünmesine rağmen onlara dair en eski kaynaklarda bundan söz edilmez. Oğuzlar'ın sosyal hayatına dair bilgi veren İbn Fadlân sadece boyların listesini kaydeden Kâşgarlı Mahmud da Bozok-Üçok isimlerini zikretmez. Bu husus, Bozok ve Üçok adlandırmalarının bazı siyasî gelişmeler neticesinde destanî nitelikteki eserlere sonradan girmiş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Bozok adı ilk defa 1153'te Selçuklu Sultanı Sencer'e isyan eden Oğuzlar'a dair bilgiler arasında geçmektedir. Buna göre Oğuzlar, Bozok ve Üçok adlı iki büyük kabilelerden oluşuyor, Bozoklar Abdülhamid oğlu Korkut Bey, Üçoklar ise Tutı Bey tarafından yönetiliyordu. Daha önce Karahanlılar'a tâbi olan bu Oğuzlar XII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Selçuklu topraklarına girmişler ve Belh yöresinde Huttalân bölgesini yurt tutmuşlardı. Sultan Sencer'in “hassa raiyyeti” sayılan Oğuzlar saray mutfağına yıllık vergi olarak 24.000 koyun gönderiyorlardı. Vergi artışı yüzünden merkezî hükümetle anlaşmazlığa düşen Oğuzlar, Belh Valisi Kumac'ı (Kamaç) öldürdükten sonra 1153'te kalabalık ordusunu yeniliğe uğrattıkları Sultan Sencer'i esir aldılar. Ona hükümdar gibi muamele edip görünürde saygıda kusur etmediler. Sultan Sencer'in 1157'de ölümü üzerine Belh, Merv ve Serahs'a hâkim oldular; ardından Nesâ, Ebiverd ve Gazne'yi denetim altına aldılar. Oğuzlar bir süre, Selçuklu Devleti'ni yeniden toparlamaya çalışan Sultan Mahmud'a itaat arz ederek bölge siyasetinde etkili olmaya çalıştırlarsa da 1165'ten itibaren güçlerini yitirmeye başladılar. Hârizmşahlar'ın ve Gurlular'ın yükselişe geçmesi Oğuz hâkimiyetinin sonu oldu. 1181'de Merv ve Serahs'ı kaybeden Oğuzlar hızla dağılıp bölge siyasetinde anılmaz duruma geldiler.

Bozok adı ikinci defa Moğol istilâsından sonra kabile adı olarak anılmıştır. Moğol baskısıyla Döğer, Avşar, Köpekli, Gündüzlü, Kutbeyli, Özerli, Bayat, Harbendeli,

İnalı, Doğançoğulları, Bozoklu, Üçoklu gibi isimler taşıyan yaklaşık 40.000 çadırılık Türkmen grubu XIII. yüzyılın ikinci yarısında Memlük Devleti'nin sınırlarını geçip Kuzey Suriye topraklarına girdiler. Memlük Sultanı Baybars bunlara Gazze'den Diyarbekir'e kadar olan sahada yurtluk verdi. XIV. yüzyıl boyunca Memlükler'de görülen pek çok siyasî gelişmede yer alan Türkmenler arasında daha etkin olan Bozoklu ve Üçoklular, Memlük sultanlarının yanında büyük itibara sahiptiler. Memlük sahasındaki Bozoklu ve Üçoklu kabileler, Oğuz boy geleneğine uygun olarak iki ana kola mensup oymakların birbirine karışması sonucunda yeni bir yapıya büründülerse de gerçekte onlar daha önce Oğuz isyanına karışan Bozok ve Üçok kabileleriydi. Bunlar, bütün boyları kapsayıcı bir nitelik taşımadıkları gibi bünyelerinde hangi Bozoklu ve Üçoklu boyları barındırdıklarını aydınlatacak işaretler de sınırlıdır. Memlükler'in Türkmenler'den oluşan, Ecnâd et-Türkmân denilen askerî birliklerine kumanda eden ve Mukaddem et-Türkmân diye anılan kişiler arasında Bozoklar'dan İnalıoğlu Ali Bey'in adı geçer. Bu husus Kuzey Suriye, Anadolu ve Azerbaycan'da rastlanan İnalı / Aynalı aşiretinin Bozoklar'dan bölünerek ortaya çıktığını göstermektedir. Kuzey Suriye'de ve Çukurova'da faaliyet gösteren Özeroğulları'nın da Üçoklar'dan geldiği bilinmektedir.

Kuzey Suriye'deki Türkmenler XIV ve XV. yüzyıllarda gerçekleştirdikleri fetihlerle Anadolu yönünde ilerlediler. Bunlardan Bozoklar, Dulkadiroğulları Beyliği'nin kurulmasına iştirak ettikleri gibi 1404'te Ramazanoğulları'yla yaşanan çekişmede de Dulkadir beylerinin yanında yer aldılar. Bununla birlikte Dulkadirli Türkmenleri yeknesak olmayıp içlerinde destanî mahiyetteki ayırıma göre sadece Bozoklar'dan Bayat, Yazır, Dodurga, Avşar, Kızık, Beydili ve Karkınlar değil Üçoklar'dan Eymir, Bayındır, Peçenek, Çepni, Salur, Yüreğir, Yıva boyları da bulunmaktaydı. Ayrıca Üçoklu olarak tasnif edilen bu boyların nüfusu Bozoklu boylara göre daha kalabalıktı.

Dulkadir Beyliği topraklarında konar göçer olarak yaşayan Bozoklar'ın en önemli yaylak alanlarının Kayseri, Sivas, Kırşehir üçgeninde kalan ve günümüzde Yozgat vilâyetini teşkil eden bölge olduğu anlaşılmaktadır. Burası daha XV. yüzyılın ilk yarısında Bozok diye anılmaya başlanmıştı. Bozoklar'ın 1470'te bile Halep taraflarında etkinliklerini sürdürdükleri görülmektedir. 1515'te Dulkadir Beyliği'nin ortadan kaldırılması ve bölgenin bütünüyle

Osmanlılar'ın egemenliğine girmesinin ardından yapılan arazi tahrirlerinde Bozok bir bölge adı olarak geçmekle birlikte Bozoklu adıyla hiçbir aşiretten söz edilmemektedir. Bu husus, onların zaman içinde Dulkadir Türkmenleri arasına karışmaları veya tahririn yapıldığı dönemde artık Bozok üst ismini kullanmamalarıyla ilgili olabilir. Benzer şekilde Üçoklu Türkmenleri de tarihten sessiz sadasız çekilmiştir. Bozok ismi 1522'den itibaren Osmanlı kaynaklarında artık sancak ve kaza adı olarak anılır. Bozok Türkmenleri tabiri ise Dulkadir Beyliği'ni meydana getiren konar göçerlerden Bozok sahasında yaylak kışlak hayatı sürdüren Şam Bayadı, Kızıl Kocalı, Süleymanlı, Ağcalı, Selmanlı, Çiçekli, Karamanlı, Ağca Koyunlu, Karalı, Söklen, Hissar Beyli, Ali Beyli, Demircili, Zakirli, Sekili, Tecirli, Deli Alili, Mesudlu, Kavurgalı aşiretlerini ifade etmekteydi. Bunların 1530'da 550 cemaat halinde 11.269 hâne ve 1283 mücerret vergi nüfusundan meydana geldikleri tesbit edilmektedir. Buna karşılık aynı tahrirde Bozok bölgesinde altı köy ve 884 mezra mevcuttu. Otuz beş yıllık süre zarfında mezarların konar göçerler tarafından hızla yerleşim yerine dönüştürüldüğü, 630 yeni yerleşim biriminin meydana çıktığı, mezarların ise yeni açılanlarla birlikte 550'ye düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte köylerden sadece 227'sinin kurucularının bölgedeki konar göçerlerden geldiği zikredilmiştir. 1576'da yapılan tahrirlerde bölgenin 18.704 hâne ve 22.780 mücerret vergi nüfusuna yükseldiği tesbit edilmiştir. Bozok tabiri sancak adı olarak XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar varlığını sürdürmüş, 25 Haziran 1927'de sancak merkezinin Yozgat olmasından sonra Bozok adı terkedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 155, 315, 402; TK, TD, nr. 30, 31; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özyayın), İstanbul 1986, XI, 154 vd.; Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi'u'l-tevârih: Târihu Oğuz* (nşr. M. Rüşen), Tahran 1384/2005; Esterâbâdî, *Bezm ü Rezm* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1990, s. 453; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), V, 304, 305, 440; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), I/1, s. 117, 124, 125, 187; I/2, s. 479; Halil b. Şâhin, *Zübde-tü Keşfi'l-memâlik* (nşr. P. Ravaisse), Paris 1894, s. 105; İbn İyâs, *Beda'î'u'z-zühûr*, I/2, s. 574, 703; İbn Kemal, *Tevârih-i Âli Osmân*, X, 342, 349; Ebûlgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime* (haz. Zuhâl Kargı Ölmez), İstanbul 1996, s. 149, 150, 244, 245; Faruk Sümer, "Bozok Tarihine Dair Araştırmalar", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı*, Ankara 1974, s. 308-351; a.m.f., *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, bk. İndeks; Zeki Velidi Toğan, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlihi*, İstanbul 1982, s. 48, 50, 52; Refet Yananç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara 1989,

s. 8,19, 63, 103; Kâzım Yaşar Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi*, Ankara 1989, s. 84, 162, 180; Yunus Koç, *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı'nın İskân ve Nüfus Yapısı*, Ankara 1989, s. 57, 58; a.m.f., "Bozok Türkmenleri", *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri* (haz. Tufan Gündüz), Ankara 2000, s. 195-209; S. G. Agacanov, *Oğuzlar* (trc. Ekber N. Necef – Ahmet Annaberdiyev), İstanbul 2002, s. 154-155, 159; Ergin Ayan, *Büyük Selçuklu İmparatorluğunda Oğuz İsyanı*, İstanbul 2007, s. 21, 181; O. Üçler Bulduk, "Oğuznâmelere Göre Üçok-Bozok veya İç-Oğuz Dış-Oğuz Meselesi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, I/3, Ankara 1997, s. 109-116.

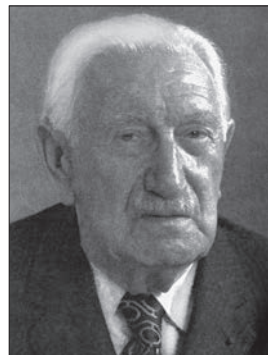
 TUFAN GÜNDÜZ

BRUNSCHVIG, Robert

(1901-1990)

Fransız şarkiyatçısı.

6 Ekim 1901'de Bordeaux'da doğdu. 1871'de Fransa'ya yerleşen yahudi asıllı bir aileye mensuptur. Bordeaux Lisesi'nde okuduktan sonra 1920'de Ecole Normale Supérieure'e girdi ve antikite dönemi klasik diller (Latince, Yunanca) öğrenimi görek 1923'te mezun oldu. Askerlik hizmetinin ardından 1924'te Tunus'ta Carnot Lisesi'ne Fransızca öğretmeni tayin edildi (Martinez-Gros, s. 156; krş. Turki, *St.I*, LXXI [1990], s. 6 [Tunus'a 1922'de gittiğini kaydeder]). 1925'te evlendi. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb gibi ülkenin önde gelen aydınlarıyla, l'Ecole Supérieure de Langue et Littérature Arabe'in müdürü William Marçais ve Cezayir Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan kardeşi Georges Marçais gibi Fransız şarkiyatçılarıyla dostluk kurdu. Arapça bilgisiyle, son derece titiz ve zor beğenir olan William Marçais, Louis Massignon, Régis Blacher ve Maurice Gauderoy-Demombynes gibi şarkiyatçıların takdirini kazandı. Tunus'ta Hafsliler dönemi üzerine verimli uzun araştırmalarına da bu sırada başladı. 1929'da *Revue tunisienne*'nin yöneticiliğini üstlendi. Tunus tarihiyle ilgili araştırmalarını bu dergide ve *Revue africaine*'de yayımladı. 1930'da

Robert
Brunshvig

döndüğü Paris'te Montaigne Lisesi'nde öğretmenlik yaparken bir taraftan Ecole des Langues Orientales'den Arapça diploması aldı (1931-1932). Bu sırada Fas'a tayin edilen Evariste Lévi-Provençal'in yerine, W. Marçais ve L. Massignon'un desteğiyle Cezayir Üniversitesi'nde ders vermek üzere görevlendirildi. Burada Tunus tarihiyle ilgili çalışmalarını sürdürdü, ayrıca Fas (Mağrib) tarihiyle ilgilendi. Belçikalı Anselme Adorno (ö. 1483) ve Abdülbâsit el-Malatî (ö. 920/1514) seyahatnâmeleri üzerine *Deux récits de voyage inédits en Afrique du nord au XVe siècle, Abdalbasit b. Halil et Adorne* adlı tamamlayıcı doktora tezini hazırladı (1936). Buradaki ilişkileri sayesinde sahip olduğu İslâm medeniyeti konusundaki geniş bakış açısı araştırmalarına derinlik ve genişlik kazandı. İslâm hukuk tarihi ve metodolojisi üzerine makaleler yazdı. Ana doktora tezinin birçok bölümünü Hafsliler döneminde Berberiler'in dinî kurumlarını, günlük hayatlarına ve dinin günlük hayattaki yerine ayırdı. 1939'da tamamladığı *La berbérie orientale sous les hafslides des origines a la fin du XVe siècle* adlı bu tezinin ilk cildini yayımladı (Paris 1940).

Asimile olmuş yahudi bir aileden gelen Brunshvig, 1920'lerden itibaren büyük ölçüde sosyalist ideologların hâkimiyetinde bulunan siyonist bir hareketin milliyetçi kanadında mücadele verdiğinden doktora tezini tamamladığı yıl, Almanya işgali altındaki Fransa'da çıkarılan ve yahudilerin kamu görevi almalarını yasaklayan Vichy yasaları gereğince üniversiteden uzaklaştırıldı. Devlet okullarından menedilen yahudi çocuklarının eğitimi için açılan özel bir okulun başına getirildi (1941-1942). Müttefiklerin Ekim 1942'de Cezayir ve Fas'tan çıkarılması üzerine bu uygulamanın son bulmasıyla tekrar üniversiteye döndü ve 1945 yılının başından itibaren İslâm Medeniyeti Tarihi Kürsüsü'nde çalışmaya başladı. Bir İslâmiyatçı olarak kariyerini 1946'dan sonra Fransa'daki üniversitelerde devam ettirdi. 1947'de Bordeaux Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslâm medeniyeti profesörlüğüne getirildi. Savaş yıllarında neşir imkânı bulamadığı doktora tezinin II. cildi bu yıl basıldı. 1953'te Joseph Schacht ile birlikte *Studia Islamica* dergisini çıkarmaya başladı. 1955'te Sorbon Üniversitesi İslâmiyat Kürsüsü'ne tayin edildi. Ertesi yılın haziran ayında Cezayir savaşının gergin ortamı ve Batı'nın Nâsir milliyetçiliğiyle yüzleştiği bir zamanda, Gustav E. von Grunebaum'la birlikte Bordeaux